

EGYÉNI UTAK

Kiállítás az Óbuda Galériában

INDULÁSAKOR képzőművészeti-kritikai életünk egyik merész és hezagpótló vállalkozásának ítéltük azt a kiállítás-sorozatot, mely *Tendenciák 1970-1980* címmel voltaképpen nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy a jelen hazai előírányzatait mérni föl, s nemcsak szakmailag vállalja így a legnehezebbet, hanem az ismeretek terjesztése, a köznevelés terén is. Közéjük, hogy mindig abban bonyolult eligazodni, aminek a közepében vagyunk; s amennyire könnyen ítékezhet az ember, ha visszatekint, annyira próbára teszi a ma lát-szólagos zűrzavara, ahol meg semmi nem tisztult le, s eligazító táblák sincsenek.

Kivált nincsenek a képzőművészetben, ahol szinte egy másra torlódnak a korábbiok keptelenné hitt művészi, művészes és ártárisztikus elképzelések s gyakorlatok, olyannyira, hogy nemrégiben — ahogy azt egy kiadvány is dokumentálja — a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Elméleti Munkabizottsága, háromnapos tanácskozásán, egyet a „műfajhatárok átalakulása, új vizuális médiumok”, egyet pedig a „művészet — antiművészet” témakörnek szentelt.

NINCS HIANY töprengeni-valóban lehet, annál inkább eligazító vagy segítő szándék szóban. A gyantán (s jöndulatú érdeklődését dicsegetően megőző) tárlatlátogatók alig oivashatnak hallhatnak érdemi elemzéseket éppen a ma divatos tendenciákról, ezekről a filozófiával dústított, gyakran spekulatív eszmetornát igénylő kísérletekről, holott egyre többen találkoznak. És ráadásul sok érdekesség is rejlik ezekben, neha csak szociológiai, de alkalmanként esztétikai is; kár volna engedni, hogy a tájékoztatás vagy a tájékozódási lehetőségek hiánya felületes ítélezésbe, sőt, ami a legrosszabb, az eleve elutasítás kenyelmessegebe kormányozzon bárkit is. Vegtete mindenből lehet tanulni, netán elményt bányászni; nem érdemes legyinteni az első pillantásra megoly fura dolgok láttán sem.

Mindzt, noha — gondolom — eisméltése csak néhány józan alapelvnek, azért bocsátom előre, hogy kétszeresen is aláhúzzam így a Zichy-kasztélyban megkezdett vállalkozás fontosságát, sőt nagyszerűségét. Mert ami ott elindult, egyedülálló, és rendkívül hasznos.

Illetve... rendkívül hasznos lehetne. Amennyiben elegendő volna ilyen igényű tárlatokhoz a hely, s maga az elképzelés — a sorozatos fölmérés terve — sem roppanna be most, körülbelül a sorozat közepén.

ELŐSZÖR IS: ez az Óbuda Galériáj voltaképp egy előtérből, egy lépcsőházból és egy emeleti szobából áll, vagyis eleve darabokra tör bármiféle anyagot. Ráadásul nem is fél el benne, legfeljebb tucatnyi mű. Jó, tegyük fel, kijut az ember Óbudára, ahol éppen közlekedési felfordulás van, illő áhítattal megnéz néhány különös képet, mobil, „negatív camera obscurát” (meg fogom mondani, mi ez), körüljár (mert úgy tudja még, körül kell járni) egy-két szobrot, s ezzel vége. Szemelvényeket kap, szűkös válogatásban, melyből nem derül ki, miből válogatták ki, mi az egész háttér, s főleg: fejlődési vonala. Igaz, a katalógus mindig tisztességes elemzést közöl, ez talán a legérdemesebb produkuma az egész kezdeményezésnek; de ezt nem mindenki veszi meg, s főleg nem a helyszínen olvassa el (nem is tud hova leülni).

Ennyit az alaphelyzetről. Ehhez jön, hogy az ígéretesen eltervezett sorozat negyedik részéhez érve váratlanul cím-változás történik, és „új absztrakció” helyett „egyéni utak — öt művészt” címmel találunk tárlatot, csakugyan öt alkotóról, akik viszont (mint a katalógus mondja) az égvilágon semmi nem köt össze, hiszen megdegnyükük más „világlatást” követik: „öt szemléletet és fogalmi módot, öt színvilágot, öt felfogást, öt különböző utat”.

Nesze neked, tendenciák!

BÁRHONNÉT BARKIKET összeválogathatunk ilyen alapon. A tetejébe — helyszűke miatt — egyikük sincs alaposabban bemutatva. Az utóbbi évtized egyik izgalmas, fiatal kutató szellemét, Jovánovics Györgyöt például csak néhány különös látvány-élményt kináló szerkezet képviseli: ezek azok a bizonyos „negatív camera obscurák”, „mikor a doboz belsejében van fény és kint van sötét, a kép belülről kifelé tör... a gyenge, bizonytalanul elmosódó színes fénypásmában egy fehér papírlappal vagy fehérre festett tenyerünkkel kikereshetjük a kívánt éles képet”. Profánul szólva, akár valamilyen speciális „diavetítő”; s talán a jövő század képalkotását előlegezik, a hologrammát, de mindenképp a „testetlen” látványt. Deim Pál néhány ismert, Szentendren szilvált motívummal van jelen, Hencze Tamás egy „vizuális történet” sziériáját mutatja be, Keserű Ilona a keleties jel-meditáció irányában keresgél, Pauer Gyula pedig — a „pszeudo-szobrászat” általa kitalált irányelveit követve — kiállítja a *Maya-t*, embermagasságnál kicsit nagyobb tölgfya- és selyemkompozícióját, mely közepűt drasztikusan ketté van hasítva, s talán ezért is „a szobrászművészet legutolsó átlomása”.

GONDOLNIVALÓ, hogy *eny-nyi s így* bizony próbára teszi a belévedt látogató képzőművészeti reflexeit; kellő, és esetünkben nélkülözhetetlen kritikai segítség nélkül sem az egyes kísérletekhez nem talál kulcsot, sem a különféle tendenciákat nem ismerheti fel. Ezért azután a különféle, s általában érdekes filozófiákat rejtő munkák nem tudnak megszólalni, nem találnak kapcsolatot, nincs párbeszéd, amint hogy a szándék és a

megvalósítás közötti különbségek mérlegelésére sincs mód.

Pedig Pauer Gyula „a diszító hatások vagy az érzelmesség tudatos kerülésének” jogos igényével a néhány geometrikus formára egyszerűsítő úgynevezett „minimal-art”-os alak testére egy mást mondó felületet rak, s ezzel a mélybe rejtett formák, valamint az illuzionista kép egymást izgatóan zavaró ellentmondását hozza létre, vagyis korunk egyik lényeges kérdése felé tapogat, mégha gondolkodásmódját a brahmanizmus (és annak mélyén talán az egyetemes relativizmus) tételei formálják is. Jovánovics György viszont az abszolútum megszállott fürkészőjének mutatkozik: mintha a gépésedés, az elszűrítő szabványosítás ellenében keresné az egyedít, a sajátot, a kizárólag személyesét: a sajátmagam-akciója nyomán létrejövő produktumot, amely — a tömör-teszt szobor ellenpontján — képzetként lebeg csupán, esetleges és villanásnyi, virtuális; más szóval „csak épp hogy létezik, nem tehető el, nem vihető haza, nem sokszorosítható”. Ez a gondolat felveti egyébként, még ha igen áttételesen is, az idő és a történetiség problémáját, ami Hencze Tamás sorozatánál is felmerül, hiszen mozgásfázisok húzódnak szét itt a térben és időben, megfagyasztott kinetikus festményeken; de hát ennek az igazán elvont kérdéskörnek a boncolgatása már nem férhet bele ismertető cikkünkbe.

CELJA ennek az írásnak amúgy sem több, mint hogy jelezze: valójában izgalmas, az újabb nemzedék érdeklődését megvillantó képzőművészeti elképzelések mutatkoznak itt, de elnagyoltan és bal-ladai homályal.

Szabó György

NAPLO

Január 18

Megkoszorúzták Bartók Béla emléktábláját szombaton Győrött, a róla elnevezett általános iskolában. Negyvenegy évvel ezelőtt, január 17-én, a mai megyei művelődési központ falai között tartotta Amerikába indulása előtti, utolsó vidéki koncertjét.

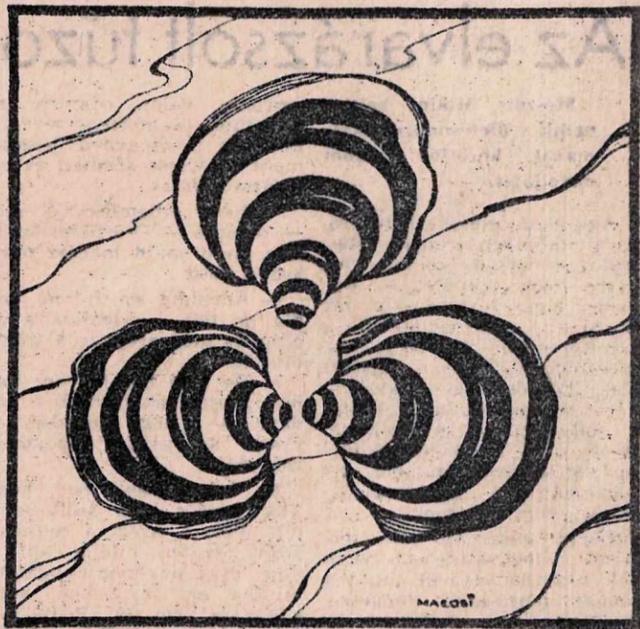
„Kurtág György műhelye” címmel a IRCAM, a Pierre Boulez vezette együttes nagysikerű hangversenyt adott a párizsi Palais des Arts koncerttermében. Az első részben Kurtág Első vonósgyűese hangzott el, majd Kurtág György és Kurtág Márta részleteket adott elő a „Játékok” című műből, amelyhez a zeneszerző francia nyelvű magyarázatot fűzött. Majd a Pierre Boulez vezette harminc tagú zenekar bemutatta Kurtág György új művét, A megboldogult Truszova asszony üzenetét. A mű egy Magyarországon élő, orosz költő verseit dolgozza fel, és Csengerly Adrienn énekelte orosz nyelven.

Hírt adtunk a minap arról, hogy táncfórum alakult a budai Vigadóban abból a célból, hogy szervezeti formát és méltó helyiséget: megfelelő színpadot és nézőteret, valódi otthon adjon a táncművészetnek és a táncmozgalomnak. A „Táncfórum a Vigadóban” hétfő este 7 órai kezdettel a Pécsi Balett műsorát látja vendégül.

Születésének 100. évfordulóján ünnepekkkel és koszorúzásokkal emlékeztek meg szombaton Oláh Gáborról, az Adv-nemzedék jeles tagjáról, szülővárosában, Debrecenben. A Fazekas Mihály Gimnáziumban — ahol egykor tanított — az író emléktérdeket, majd az iskolában az ő nevét viselő tantermet avatták. Megkoszorúzták az író nagyerdőbéli szobrát és az egykori lakóházának falán lévő domborművet. A Déri Múzeum ünnepségen életére és munkásságára emlékeztek.

A Dorogi Szénbányák sorra felújítja a bányászokozségek művelődési házait. Nemrég fejezték be a magyarországi művelődési otthon-rekonstrukcióját, s rövidesen a sárisápi épület következnek, míg a csolnoki építkezés már folyik.

A Magyar Nemzet galériája

Marosi Ilona rajza

Kulturális kapcsolataink ideai programja

A kulturális kapcsolatokban egyik legfontosabb törekvés 1981-ben, hogy világszerte hozzájáruljanak a Bartók-centenáriumnak méltó megünnepléséhez. Sok országban készülnek megemlékezni az évfordulóról, s ehhez magyar előadó ívészek, szólisták, együttesek is segítséget adnak majd. Az Operaház művészei például részt vesznek a Prágában és a Duisburgban rendezendő Bartók-fesztiválon, a Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara a Szovjetunióban, Jugoszláviában, s több nyugat-európai országban, az Allami Hangversenyzenekar pedig Pozsonyban, Bécsben, Svájcban és Olaszországban tolmácsol Bartók-műveket.

A külföldi kulturális események közül jelentősnek ígérkezik a koppenhágai Magyar Hét április végén. Palermo-ban ugyancsak magyar kulturális

hetet rendeznek, programjában az Allami Népi Együttes és a Győri Balett fellépésével. Mintegy 200 kiállítást küld Magyarország külföldre, illetve rendez meg itthon más országok múzeumaiknak anyagból. Például a *Nyolcak és akvatiszták* című, a magyar avantgarde fejlődését illusztráló tárlat anyagát Finnországban és Svédországban állítják ki.

„Az aranyműves boltja” című drámai oratóriumot, Il. János Pál pápa művét, előadják január 24-én, szombaton este hetkor a városmajori plébániatemplomban. A művet Balassy Péter fordította; közreműködik Kohut Magda, Vörös Eszter, S. Balogh Judit, Raksányi Galléri, Szokolay Ottó, Fűzik László; orgonál Spanyol Miklós.

Bécsi vér

Lehet, hogy e farsangi idő, mely felhívja keringőre némi elmélázásra hajlamos ember estéli hangulatait, vitte táncba most az alább elmondandó, idestova évtizedes emlékeimet. Valahogy meglevenedett bennem egy-néhány régi jelenet, ha más-tól nem, hát attól, hogy új-év napja óta valahányszor bécsi hullámhosszra tevedek, mindig sikerül Strauss-valsókat hallanom, Lorin Maaztól, Boskowskitól, Karajantól.

Bécsi vér... Wiener Blut... Istenem!

Akkor, idestova egy évtizede, személyesen találkoztam a bécsi vérről.

Ütem egy hajló, kora ószi délután a Graben-menti mellékutcák valamelyik kavézőjében, jó porcelánok, olvadékony, meleg sütemény-illatok közt, kanalak ózúst-csilingelésében, csipkefüggönyök tejszínhabzásában, és néztem egy magányos lányt. Üldögélt az ablaknál s voltaképp nem is volt magányos, mert a kezében himzöráma, és nők ha kézimunkáznak, nincsenek is igazán egyedül. Legföljebb annyira csak, mint régi kisasszonyok a vártoronyban, varrogatva, naphosszat fésülködve, golycsaik és aranyhajuk jó társaságában, nézik a messzire csavargó utakat odalenn s körüludor-rassza rózsaszín fülüket a lovaköltészet. Hát ez még van? — gondoltam. Ez a giccs, mely sose volt, még van a hetvenes években, egy mellékutcai presszóban, a Graben mentén? Új egy aranyzóke lány, éppencsak a kimondhatatlanul érv miniszoknyában, hímz valami *petit point*-t s én körüludor-lom a magam szuszogó lovaköltészetével, hát ez még van?

Mert azon kapom magam, akkor tíz éve, hogy van. Ez a lány az ablakfülkében és a késő délutánban, tüvel és színes selyemfonállal a kezében, hasonlít Hilde Kozára, kis balettlányra a bécsi opera valamely hátsóbb *quadrille*-jából, Hildére ha-

sonlít, kívül először csokolóztam az obersdorfi erdőn kamazsnyájával, és én emeg egy nyáron át *Kaschperl*-nek hívtam, kis bohócnak. Nem, nem hasonlított — ez már ő maga. Hilde, egy meghatározatlan bécsi Hilde és mégis összetéveszthetetlen. Szőke, édesen duzzadt, mint-ha egy hernalsi cukrászdában készült volna vaníliás töltelékkel, melegen elolvad a szememben. Nézem és érzem, látom és tudom, hogy ez a húsz-éves-se miniszoknyás graben-menti lány ő, Hilde Koza, ki most jó ötvenes lehet s már rég nem táncol a bécsi karban, hanem ténsszony valahol és valószínűleg terebélyes, mert már az obersdorfi erdőn is hizásra hajlamosnak mutatkozott, ha a tenyerem jól emlékszik — márpedig jól emlékszik — a duzzadó hajlataira. Ez alig-alig húsz éves, amaz már-már hatvan, mégis az a régi lány ez a mosti grabeni; akárhogy nélnék, őt látom, merthogy elmélázásra vagyok hajlamos. Azon kapom magam, hogy átélem a megállott időt, az időtlenséget az alkonyati délután egy bécsi presszóban. Átélem a skolasztika megfogalmazása szerint a múltatlan időt: *nunc stans*, és gyorsan lehajtom a feketémet, mert még képes kihűlni a múlt időben.

E megállott idő alatt történt, idestova egy évtizede, hogy a tejszínhabzó és csilingelő helyiségekbe újabb vendégek jöttek. Köztük egy magamkorú férfiú, akire azért lettem kíváncsi és méltatlankodva figyelmes, mert volt pófaja fesztelennül a lánnyal ténsszonyos asztalhoz telepedni s ugyan-olyan szemmel méricskélni a miniszoknyás lába-hosszát, mint én méricskéltem, persze ő kevésbé átszelle-műlten, lengeteg erdei nosztalgikáit híjjával és olcsóbb lovaköltészetrel, mint én. A vén bohóca! Pimasz szem-revételezése tartott egy ideig a lány tovább is hűn-zett, szemléstülve, ahogy régi kisasszonyokhoz illik, kik a

toronyablakból olykor lepil-lantanak kéklő tekintettel a messzire csavargó utakra és el-elmerengnek a távolokon és a szomszédvárakon.

Aztán egyszerre kibugy-gyant a presszóban a bécsi vér, mellyel, mint mondot-tam, személyes találkozásom volt idestova egy évtizede.

Bécsi vér... Wiener Blut... Farsangi szép Strauss-valsó!

Az ablakfülkéi lány, édes-kezesben a himzörámájával, megszurta az ujját, s mint Hófehérke a mesében, oly szeleld, és mint Hilde az erdőn, oly nyikkanó hangot hallattat. Idéztem a szavát, szó szerint. Ezt mondta:

— Au!

Halkan mondta, idestova tíz évvel ezelőtt mondta, de máig hallom: au! Mint egy bécsi keringő elúszó foszlánya, mint a Donau-Walzeré: au!

Régi kisasszonyok módjára elpillantott a szomszéd asztalig merengőn. Szájába kapta kibugygyant ujját, se-gélyt kérőn. Ó, milyen egyedül-ülé lesz hirtelen egy nő, ha nem bíbelődhet tovább a kézimunkáján, milyen elha-gyvatott, ha vérzik szegényke, milyen istápra szoruló!

Azon kaptam magam, mivel-hogy az időtlenség megrendült, nagy és skolasztikus pillanata e jelenet láttán azonnal elmúlt, a megállott idő elszállott a fejem fölül, azon kaptam magam, hogy én bizony az ímént, hirtelen haragomban, igazságtalan voltam a magamkorú, méricskélő vén bohóchoz. Mert ő igenis lovakészzen szól-kent fel ültéből, szivarozbe dísz-zsebkeendőjét habozás nélkül és rettenthetetlenül felajánlotta a sebré, olyannyira, hogy jómaga kötözte be vele tapintatosan s köz-ben férfias lélekjelenléttel tévedhetetlenül találta meg az ilyen pánik esetén szük-séges szavakat, a megnyug-tatás és a részvét pompás és tömör megfogalmazásában:

— Fáj, kicsikém?

Nem tudom, érzékelhető-e ennek a mondatnak remek-mívű mivolta eléggé? Az, hogy a két szóban együtt van az együttérzés őszinte melegsége a biztató vigasz-

talással? Hogy gyöngéd és erős egyszerre, hogy reményit ad a felgyógyulásra anélkül, hogy a megsebesüléssel járó reményvesztést lelkiállapot kínjait lekicsinyelne. Hogy távlatot ad a megrokkant-nak; támaszra talált élete további fordulataira, tükanyarjaira is, mert, ime, melléállt az erő, a biztonság, az áldozatosság, és a dísz-zsebkeendő. Nem tudom, mindez kifejeződik-e az egyszerűen, közrezetűen és közérthetően megfogalmazott kérdésben: fáj, kicsikém? Csodáltam a férfiú lélekjelenletét a bajban, csodáltam, hogy a fejevesztés-ségben rátalált e legkellőbb két szóra. És nem csodáltam, hogy a lány mellé lo-vagi hűségfogadalma jeléül áttelepedvén, nemcsak a sérült ujjacskát vette oltal-mába, hanem hamarosztop-lása alá vonta a távolabbi végtagokat, az asztal alatt mindéddig elhanyagolt láb-hosszakat is, melyeket az éppencsak a kimondhatatlan-ig erő miniszoknya nem dughatott el a világ leleskel-dő veszedelmétől. E jár-tas férfiú nyilván tudott a korszerű gyógyászatnak arról a felfedezéséről, hogy a fájdalom a szervezetben nemcsak ott jelentkezik, ahol a trauma éri, hanem szétsugárzó természetű, s így figyelemmel kell kísérni a test ép részeit is. Jelen esetben és egyelőre a szoknyaig erő, sértetlen lábszárát.

Lábadózása perceiben a lány jelét adta: ellágyult há-lájának a lovagi figyelemért. Ó maga kicsinyelte le bibis ujjacskájának kínjait azzal, hogy a gyógyító kezeket a test fájdalommentes tájai felé vezetgette s ekként mintegy jómaga is vágaszalójává igyekezett lenni megvigasztalójának. A kölcsönös segí-lyezés sugdoló párbeszéd-re váltott kettejük között, tereferere! — ó, polkák, bécsi valcerek! — durtizolásuk beleszóvódott az ózúst csilingelésbe és megintimebbé tette a helyiségek hangulatát. Elmélázva néztem a lány fejét, melyet sugdosás közben meg-megrázogattott s ilven-kor szőzke szikrak pattog-tak a hajából a tompa

őzüst világításban, majd egyszerre igen-t bintóit, mire kisvártatva fölker-teked és kiléptek kettesben az ószi mellékutca. Elbó-rongiam lélekjelenlétem és dísz-zsebkeendőm minden-kori hiányán, mely, lám, ezúttal is elszalasztatta ujjaim közül a sikamlós időt.

Titkos reménykedés, a megismételhetetlen megis-mételésének makacs reme-nye vitt vissza harmad- vagy negyednap a graben-menti presszóba: hátha... Hátha megáll még egyszer velem a múlt meg a jelen — *nunc stans* — Hilde meg az a nyár, hátha megszólalnak a mesék az obersdorfi erdőről, mesék a bécsi erdőből, Strauss csilingelése, hátha.

Hilde nem miniszoknyá-ban ült az ablakfülkében, hanem forró nadrágocská-ban, mely akkoriban, idestova egy évtizede, divatos va-la, de öitögétt merengőn most is, szemléstülve, fel-felpillantva ült, tüvel, színes selyemzállal... ugyanúgy. Ugyanúgy ütem én is a tejszínhabzásban, ugyanott, távolabbi asztalomnál. A kö-zelebbihez, a szomszédos-hoz, ugyanúgy volt pófaja ietelepedni egy a múltkor-nál köpcösebb bohócnak, va-lamivel tán fiatalabbnak, ki utóbb ugyancsak lovakész-nek bizonyult a zsebkeendő-jével.

Mert a pánik újra bekö-vetkezett — *nunc stans* — a kicsike ujjából újra kibugy-gyant a vér, bécsi vér, Wie-ner Blut, az istenfájat! A lány hangot hallattott:

— Au!

A Donau-Walzer... vissza-keringett: au... és minden visszakeringett a három-nyez nap előtti dallamból, ugyanúgy, sugdosva és a táncos lábak hosszán. Talál-koztam egy lánnyal, ki ne-gyednapra már nem volt a régi Hilde, nem is hasonlított rá többé, fájdalmasan nem hasonlított rá, au! Vi-szont személyesen találkoztam a kibugygyanni szokó bécsi vérről és a hildeségét-vel, mely ugyancsak a kisujjáb-ban volt.

Mátrai-Betegh Béla